

مقالات (۱۶۵)

مرکز مطالعات متین

MatinStudies.com

گوهرهایی از سخنان امام ابن قیم درباره ذکر

گردآوری: فهد بن عبدالعزيز الشویرخ

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر

سپاس و ستایش از آن‌الله پروردگار جهانیان است و درود و سلام بر شریف‌ترین پیامبران و رسولان، پیامبر ما محمد و بر خاندان و همه یارانش باد.

اما بعد؛ ذکرالله عزوجل از موضوعاتی است که علامه ابن‌قیم - رحمه‌الله - در تعدادی از کتاب‌های خود به آن‌ها پرداخته است. من به فضل و کرم الهی، بخشی از گفته‌های ایشان را گردآوری کرده‌ام و از خداوند کریم می‌خواهم که همگان از آن بهره‌مند شوند.

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

● ذکر الله، شیطان را منکوب می‌کند و به درد می‌آورد:

بنده هرگاه از یاد خدا غافل شود، شیطان بر قلبش چنبره می‌زند، بر او چیره می‌گردد و انواع وسوسه‌ها را که ریشه تمام گناهان است در دلش می‌کارد. اما چون بنده پروردگارش را یاد کند و به او پناه برد، شیطان پنهان می‌شود و در خود می‌پیچد؛ همچون چیزی که بر اثر ضربه، متواری و پنهان می‌گردد.

پس یاد الله شیطان را سرکوب می‌کند، به درد می‌آورد و آزار می‌دهد، همانند تازیانه و گریزی که فرد مضروب را به درد می‌آورند. از همین رو، شیطان مؤمن به سبب ذکر خدا و طاعتی که مؤمن با آن عذابش می‌دهد و سرکوبش می‌کند، لاغر، ضعیف و فرسوده است.

هر کس شیطان خود را در این سرا با یاد الله، توحید، استغفار و طاعتش عذاب ندهد، شیطان او را در آخرت با آتش دوزخ معذب خواهد کرد؛ پس ناگزیر هر انسانی یا باید شیطانش را عذاب دهد یا شیطانش او را عذاب خواهد داد.

[کتاب: بدائع الفوائد]

● شر شیطان با ذکر خدا دفع می‌شود:

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر

پناهگاه‌هایی که شر شیطان با آن‌ها دفع می‌شود... پناهگاه هفتم که از سودمندترین دژها در برابر شیطان است، ذکر بسیار الله عزوجل است.

[کتاب: بدائع الفوائد]

• از فواید ذکر:

ذکر، منزلگاه بزرگ این قوم است که از آن توشه برمی‌دارند، در آن تجارت می‌کنند و همواره به سوی آن رفت‌وآمد دارند.

ذکر، قوت دل‌های این قوم است که هرگاه از آن جدا شود، تن‌هاشان به گورستان تبدیل می‌گردد؛ ذکر سلاح آن‌ها در نبرد با راهزنان، و آب آنان برای خاموش کردن شعله‌های آتش است. ذکر داروی شفابخش آنان است که هرگاه از دستش بدهند قلب‌هاشان بیمار می‌شود، و همان رشته پیوند و رابطه‌ای است که میان آنان و دانای نهان‌ها وجود دارد.

با ذکر، آسیب‌ها را دفع می‌کنند، اندوه‌ها را از میان برمی‌دارند و مصیبت‌ها بر آنان آسان می‌شود. هرگاه بلا بر آنان سایه افکند پناهگاهشان ذکر است، و چون ناگواری‌ها فرود آیند گریزگاهشان یاد اوست؛ پس ذکر، بوستان بهشت

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

آنان است که در آن می‌گردند و سرمایه سعادتشان است که با آن تجارت می‌کنند، و قلب اندوهگین را خندان و شادمان می‌سازد.

ذکر، بزرگترین دروازه گشوده الهی میان خدا و بنده است، تا زمانی که بنده خود آن را با غفلتش نبندد.

با ذکر است که بنده شیطان را به خاک می‌افکند، همان‌گونه که شیطان اهل غفلت و فراموشی را زمین می‌زند.

تفاوت غفلت و فراموشی در این است که غفلت، ترک یاد خدا با اختیار خود شخص غافل است، اما فراموشی، ترک آن بدون اختیار اوست.

ما در کتاب «الوابل الصیب ورافع الكلم الطیب» نزدیک به صد فایده برای ذکر آورده و رازها، سود بزرگ و ثمره خوش آن را ذکر کرده‌ایم؛ و در آنجا یادآور شده‌ایم که ذکر بر سه گونه است: ذکر نام‌ها و صفات الهی و معانی آن‌ها، و ستایش و ثنا بر الله با آن‌ها، و توحید الله به وسیله آن‌ها.

و ذکر امر و نهی و حلال و حرام؛ و ذکر نعمت‌ها، بخشش‌ها، احسان و دستگیری‌های خداوند.

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

[مدارج السالکین فی منازل السائرین]

● مداومت بر ذکر الله عزوجل از عوامل جلب محبت اوست:

عواملی که محبت الهی را جلب کرده و موجب آن می‌شوند... ده چیزند...
سوم: مداومت بر ذکر او در هر حال؛ با زبان، دل، عمل و حال.

● ذکر و گشایش سینه:

مداومت بر ذکر او در هر حال و در هر جایگاه؛ چراکه ذکر تأثیری شگفت در
گشایش سینه و نعیم و خوشی دل دارد، و غفلت تأثیری غریب در تنگی،
حبس و عذاب آن دارد.

[زاد المعاد فی هدی خیر العباد]

● رهنمود و روش پیامبر ﷺ در ذکر هنگام اذان و پس از آن:

اما روش پیامبر ﷺ در ذکر هنگام اذان و پس از آن؛ ایشان برای امت خود پنج
نوع ذکر تشریح فرمودند:

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

نخست: اینکه شنونده همان چیزی را بگوید که مؤذن می‌گوید، جز در عبارت «حی علی الصلاة» و «حی علی الفلاح» که به جای آن‌ها «لا حول ولا قوة إلا بالله» می‌گوید.

دوم: اینکه بگوید: «وَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، رَضِيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا» (و من [نیز] گواهی می‌دهم که هیچ معبودی [به حق] جز الله نیست و همانا محمد فرستاده الله است؛ خشنود و راضی شدم که الله پروردگارم، اسلام دینم، و محمد پیامبرم باشد). و ایشان خبر دادند هر کس چنین بگوید، گناهِش آمرزیده می‌شود.

سوم: اینکه پس از پایان پاسخ به مؤذن، بر پیامبر ﷺ درود فرستد؛ و کامل‌ترین درودی که بر ایشان فرستاده می‌شود و به ایشان می‌رسد، همان درود ابراهیمی است، چنان‌که خود به امت خویش یاد دادند که بر ایشان درود فرستند؛ پس هیچ درودی بر ایشان کامل‌تر از آن نیست.

چهارم: اینکه پس از درود فرستادن بگوید: «اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ النَّامَةِ، وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم دربارهٔ ذکر |

وَعَدَّتْهُ، إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ» (بار الها! ای پروردگار این دعوت کامل (اذان و توحید) و این نماز برپاشونده، به محمد «وسيله» (والا ترین درجه و جایگاه در بهشت) و «فضیلت» (برتری بر سایر آفریدگان) را عطا فرما، و او را به آن «مقام محمود» (جایگاه شفاعت کبرا در روز قیامت) که به او وعده داده‌ای برانگیز؛ چراکه تو هرگز در وعدهٔ خود خلاف نمی‌کنی).

پنجم: اینکه پس از آن برای خود دعا کند و از فضل خدا بخواهد، چراکه دعایش مستجاب می‌شود.

[زاد المعاد فی هدی خیر العباد]

● رهنمود پیامبر ﷺ در ذکر:

پیامبر ﷺ کامل‌ترین انسان در یاد الله متعال بود؛ بلکه سراسر سخنان ایشان در یاد خدا و آنچه به آن مربوط است خلاصه می‌شد. امر و نهی او و تشریحی که برای امت بیان می‌کرد، همه یاد خدا بود. خبر دادن او از نام‌ها و صفات پروردگار، احکام و افعال او، وعده و وعیدش، همه از یاد الله سرچشمه می‌گرفت. ستایش او بر نعمت‌های الهی، بزرگداشت و حمد و تسبیحش، یاد

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

خدا بود. دعا و درخواستش از خدا، امید و بیمش نسبت به او، یاد خدا بود. حتی سکوتش نیز با حضور قلب، یاد الله به شمار می‌آمد. او در همه لحظات و در هر حال، به یاد خدا بود. ذکر خداوند با نفس‌های ایشان همراه بود؛ در حال ایستادن و نشستن و برپه‌لو آرمیدن، در راه رفتن و سوار شدن، در حرکت و سفر، در فرود آمدن و کوچ کردن و اقامت.

[زاد المعاد فی هدی خیر العباد]

• اموری که از غفلت از یاد خدا پدید می‌آید:

کمی توفیق، پریشانی اندیشه، پوشیده ماندن حق، گمنامی، هدر رفتن وقت، گریزان شدن مردم، احساس بیگانگی میان بنده و پروردگارش، محروم شدن از اجابت دعا، سختی دل، از میان رفتن برکت در روزی و عمر، محرومیت از علم، ذلت و خواری، چیرگی دشمن، تنگی سینه، گرفتار شدن به همنشینان بد که دل را فاسد و وقت را تباه می‌کنند، طولانی شدن اندوه و غم، سختی زندگی و تیرگی خاطر؛ همه اینها از گناه و غفلت از یاد خدا زاده می‌شود، همان گونه که

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

گیاه از آب می‌روید و سوختن از آتش پدید می‌آید. در مقابل، همه نیکی‌های متضاد با این موارد، از طاعت [و بندگی الله] زاده می‌شوند.

● ذکر با دل و زبان:

برترین و سودمندترین ذکر آن است که دل و زبان همراه باشند، از اذکار نبوی باشد و ذاکر، معانی و مقصود آن را دریابد. مقصود فقط گفتن با زبان نیست، بلکه ذکر دل و زبان هر دو مورد نظر است. ذکر، دربرگیرنده یاد کردن نام‌ها و صفات الله، یاد کردن امر و نهی او و یاد کردن او از طریق کلامش است.

[الفوائد]

● ذکر الله با اسم مفرد «الله، الله» و اسم ضمیر «هو، هو»:

برخی پنداشته‌اند که ذکر با اسم مفرد، یعنی گفتن «الله، الله» بهتر از ذکر با جمله‌های کامل مانند «سُبْحَانَ اللهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، اللهُ أَكْبَرُ» است. این دیدگاه باطل و برخاسته از مبنایی باطل است؛ زیرا ذکر با اسم مفرد اساساً مشروع نیست و هیچ فایده‌ای ندارد. این در حقیقت اصلاً کلام به حساب

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

نمی‌آید و بر مدح یا تعظیم دلالت نمی‌کند و نه ایمانی به آن وابسته است، نه پاداشی دارد و نه ذاکر با آن در زمره مسلمانان درمی‌آید. اگر کافری از آغاز تا پایان عمرش فقط بگوید «الله، الله»، با این کار مسلمان نمی‌شود؛ چه رسد به اینکه این کار از جمله اذکار باشد یا برترین ذکرها به شمار آید.

برخی چنان در این باره مبالغه کرده‌اند که گفته‌اند ذکر با ضمیر برتر از ذکر با اسم ظاهر است؛ یعنی گفتن «هو، هو» بهتر از گفتن «الله، الله» است. همه اینها گونه‌هایی از هوا و هوس و توهمات باطل است که پیروانش را به انواع گمراهی‌ها می‌کشاند.

[طریق الهجرة و باب السعادتین]

● ذکر، کلید محبت است:

کلید ولایت و راه یافتن به محبت الهی، یاد خداست.

[حادي الأرواح إلى بلاد الأفراح]

● بیشتر مردم از کسانی‌اند که دل‌هایشان از یاد الله غافل است:

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

هر کس در حال مردم تأمل کند درمی‌یابد که همه آنان، جز اندکی، دل‌هایشان از یاد الله تعالی غافل است، از هواهای نفسانی خود پیروی کرده‌اند و کارها و مصالحشان {فُرُطًا} [کهف: ۲۸] شده است؛ یعنی در آنچه برایشان سودمند و مایه صلاحشان است کوتاهی کرده‌اند و به چیزی مشغول شده‌اند که سودی برایشان ندارد، بلکه در دنیا و آخرت به زیانشان تمام می‌شود.

[رسالة ابن‌القیم إلى أحد إخوانه]

• انواع ذکر:

ذکر بر دو نوع است:

نخست: یاد کردن نام‌ها و صفات پروردگار تبارک و تعالی، ثنا گفتن بر او به وسیله آنها و منزّه و پاک دانستن او از هر آنچه شایسته او نیست.

این نوع نیز خود بر دو گونه است: یکی آنکه ذاکر خود به انشای ثنا بر الله بپردازد. این همان نوعی است که در احادیث آمده است، مانند: «سبحان الله، الحمد لله، لا اله الا الله، الله اکبر». برترین این نوع، ذکر است که جامع‌تر و

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

فراگیرتر در ثنا باشد؛ مانند: «سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ». این برتر از آن است که فقط بگویی «سبحان الله». و گفتن «الْحَمْدُ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ، وَعَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ، وَعَدَدَ مَا بَيْنَهُمَا، وَعَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ» (ستایش به اندازه آنچه در آسمان آفریده، و به اندازه آنچه در زمین آفریده، و به اندازه آنچه میان آن دو است، و به اندازه هر آنچه او آفریدگار آن است) برتر از آن است که تنها بگویی «الحمد لله».

دوم: خبر دادن درباره پروردگار تبارک و تعالی بر اساس احکام نام‌ها و صفات او؛ مانند اینکه بگویی: الله عزوجل صدای بندگانش را می‌شنود، حرکت‌هایشان را می‌بیند، هیچ چیز از اعمالشان بر او پوشیده نیست، او از پدران و مادرانشان نسبت به آنان مهربان‌تر است، او بر هر چیزی تواناست، و به توبه بنده‌اش از کسی که مرکب گم‌شده خود را باز یافته شادمان‌تر می‌شود، و مانند اینها.

نوع دوم از ذکر: یاد کردن امر و نهی و احکام اوست، و این نیز دو گونه است:

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

نخست آنکه درباره او خبر دهی که به فلان چیز فرمان داده، از فلان چیز نهی کرده، فلان کار را دوست دارد، از فلان کار ناخشنود است و به فلان چیز راضی است.

دوم آنکه هنگام امرش به انجام آن بشتابی و هنگام نهیش از آن بگریزی.

پس یاد کردن امر و نهی او یک چیز است و یاد کردن او در هنگام امر و نهی چیز دیگر. هرگاه این انواع برای ذاکر گرد آید، ذکر او برترین و بزرگترین و سودمندترین ذکر خواهد بود. و از جمله یاد کردن الله سبحانه و تعالی، یاد کردن نعمت‌ها، بخشش‌ها، احسان و عطاهای او و جلوه‌های فضل او بر بندگانش است.

● برترین ذکر:

انواع ذکر گاه با دل و زبان با هم انجام می‌شود، و این برترین ذکر است.

گاه تنها با دل است، و این در مرتبه دوم قرار دارد.

و گاه تنها با زبان است، و این در مرتبه سوم است.

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

برترین ذکر آن است که دل و زبان بر آن هم‌داستان شوند. ذکر دل به تنهایی از ذکر زبان به تنهایی برتر است؛ زیرا ذکر دل معرفت می‌آفریند، محبت را برمی‌انگیزد، حیا را زنده می‌کند، ترس را برمی‌انگیزد، به مراقبه (ناظر دیدن خداوند) فرا می‌خواند و از کوتاهی در طاعت و سهل‌انگاری در معصیت و گناهان بازمی‌دارد. اما ذکر زبان به تنهایی چنین ثمراتی را به بار نمی‌آورد، و اگر هم چیزی از اینها پدید آورد، میوه آن اندک و ضعیف است.

● ذکر برتر از دعا است:

ذکر برتر از دعا است؛ زیرا ذکر ثنا گفتن بر الله عزوجل با اوصاف زیبا، نعمت‌ها و نام‌های اوست، در حالی که دعا درخواست بنده برای نیاز خویش است. کجا این با آن برابر است؟

از همین رو مستحب است که دعا کننده پیش از بیان خواسته خود، با حمد و ثنای الله تعالی آغاز کند.

● ذکر برای دل همچون آب برای ماهی است:

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

از شیخ الاسلام ابن تیمیه قدس الله روحه شنیدم که می‌گفت: ذکر برای دل مانند آب برای ماهی است؛ حال ماهی چگونه است اگر از آب جدا شود؟

نکته: روزی نزد شیخ الاسلام ابن تیمیه بودم. نماز صبح را خواند، سپس تا نزدیک نیمه روز نشست و الله تعالی را یاد می‌کرد. سپس رو به من کرد و گفت: این غذای صبح من است؛ اگر این غذا را نخورم، نیروی من فرو می‌ریزد، یا سخنی نزدیک به این معنا گفتم. و یک بار نیز به من گفتم: ذکر را ترک نمی‌کنم مگر با نیت آنکه اندکی نفس خود را آسوده کنم و استراحت دهم تا با آن آسودگی برای ذکر دیگری نیرو بگیرم، یا سخنی با این مضمون.

● فواید ذکر الله تعالی:

در ذکر نزدیک به صد فایده وجود دارد:

نخست: شیطان را می‌راند، او را سرکوب می‌کند و درهم می‌شکند.

دوم: الله عزوجل را خشنود می‌سازد.

سوم: اندوه و غم را از دل می‌زداید.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

چهارم: شادی و سرور و گشایش می‌آورد.

پنجم: دل و بدن را نیرومند می‌کند.

ششم: چهره و دل را نورانی می‌سازد.

هفتم: روزی را جلب می‌کند.

هشتم: بر ذاکر هیبت، شیرینی و طراوت می‌پوشاند.

نهم: سبب پیدایش محبت می‌شود؛ محبتی که روح اسلام، محور حرکت دین

و مدار سعادت و نجات است. خداوند برای هر چیز سببی قرار داده و سبب

دستیابی به محبت را دوام ذکر قرار داده است؛ پس هر کس بخواهد به

محبت الله عزوجل برسد، باید پیوسته به ذکر او مشغول باشد.

دهم: مراقبه را در دل پدید می‌آورد و او را در باب احسان وارد می‌کند، تا الله را

چنان عبادت کند که گویی او را می‌بیند.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

یازدهم: بازگشت پیوسته به سوی الله عزوجل (انابت) را در او پدید می‌آورد؛ چنان که الله عزوجل پناهگاه، ملجأ، مأمن و قبله دل او می‌شود و هنگام پیشامدهای ناگوار و بلاها به سوی او می‌گریزد.

دوازدهم: سبب نزدیکی بنده به الله می‌شود؛ پس به هر اندازه که یادِ الله عزوجل کند، به همان اندازه به او نزدیک می‌شود.

سیزدهم: دری بزرگ از درهای معرفت را به روی او می‌گشاید، و هر چه ذاکر بیشتر ذکر بگوید، معرفتش افزون‌تر می‌شود.

چهاردهم: به سبب تسلط شدید یاد پروردگار بر دل، هیبت و شکوه الله عزوجل را در دلش می‌نشانند.

پانزدهم: سبب می‌شود الله تعالی بنده را یاد کند، همان‌گونه که فرمود: **{فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ}** [البقرة: ۱۵۲] (پس مرا یاد کنید تا شما را یاد کنم) و اگر در ذکر جز همین فضیلتی نبود، برای برتری و شرافت آن کافی بود.

شانزدهم: زندگی دل را به همراه دارد.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

هفدهم: قوت دل و روح است.

هجدهم: زنگار دل را می‌زداید.

نوزدهم: گناهان را فرو می‌ریزد و از میان می‌برد.

بیستم: احساس بیگانگی و عدم انس میان بنده و پروردگار را از بین می‌برد.

بیست و یکم: هرگاه بنده در آسایش با ذکر به الله تعالی نزدیک شود، در

سختی او را خواهد شناخت.

بیست و دوم: مایه نجات از عذاب الله تعالی است.

بیست و سوم: سبب نزول سکینه، فرا گرفتن رحمت و احاطه فرشتگان

پیرامون ذاکر می‌شود.

بیست و چهارم: سبب می‌شود زبان از غیبت، سخن‌چینی، دروغ و گفتار زشت

بازداشته شود.

بیست و پنجم: مجالس ذکر، مجالس فرشتگان است.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

بیست و ششم: ذاکر به سبب ذکرش سعادت‌مند می‌شود و همنشین او نیز به سبب او بهره‌مند می‌گردد.

بیست و هفتم: بنده را از حسرت روز قیامت ایمن می‌سازد.

بیست و هشتم: ذکر همراه با گریه، سبب می‌شود الله بنده را در گرمای بزرگ روز قیامت، در سایه عرش خود جای دهد.

بیست و نهم: اشتغال به ذکر سبب می‌شود که الله به ذاکر برتر از آنچه به درخواست‌کنندگان عطا می‌کند، ببخشد.

سی‌ام: ذکر آسان‌ترین عبادت است و در عین حال از بزرگترین و برترین آنهاست.

سی و یکم: نهال‌های بهشت است.

سی و دوم: بخشش و فضلی که بر ذکر نهاده شده، بر هیچ عمل دیگری قرار داده نشده است.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

سی و سوم: دوام ذکر پروردگار موجب امان از فراموش شدن از سوی اوست؛ که خود سبب بدبختی بنده در زندگی دنیا و آخرت است.

سی و چهارم: ذکر، بنده را در حرکت به سوی الله پیش می‌برد در حالی که او در بسترش آرمیده یا در بازار است، در حال تندرستی یا بیماری، در خوشی و لذت، در پی معاش، ایستاده، نشسته، برپهلوی خوابیده، در سفر یا در اقامت؛ در میان اعمال هیچ چیز مانند ذکر نیست که همه اوقات و احوال را دربرگیرد.

سی و پنجم: ذکر برای ذاکر در دنیا نور است، در قبر نور است و در آخرت نوری است که پیشاپیش او بر صراط می‌تابد؛ هیچ چیز مانند ذکر الله تعالی دل‌ها و قبرها را روشن نکرده است.

سی و ششم: در دل خلأ و نیازی است که هیچ چیز آن را پر نمی‌کند مگر ذکر الله عزوجل.

سی و هفتم: ذکر پراکنده‌ها را جمع و جمع‌شده‌ها را پراکنده می‌کند؛ دور را نزدیک و نزدیک را دور می‌سازد. آنچه از دل و اراده بنده پراکنده شده جمع می‌کند، زیرا همه عذاب در پراکندگی و آشفتگی دل است؛ و اندوه‌ها، غم‌ها،

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

حسرت‌ها بر از دست رفتن بهره‌ها و خواسته‌ها را که گرد آمده‌اند پراکنده می‌سازد. همچنین لشکریان شیطان را که برای جنگ با او گرد آمده‌اند متفرق می‌کند. و اما نزدیک کردن دور، آن است که آخرت را به او نزدیک می‌کند و دنیا را که نزدیک می‌نماید از او دور می‌سازد.

سی و هشتم: دل را از خواب بیدار می‌کند و از چرت غفلت برمی‌انگیزد. اگر دل در خواب باشد، سودها از دستش می‌رود و زیان‌ها به او می‌رسد. سی و نهم: ذکر، درختی است که ثمره آن معرفت و شناخت است.

چهارم: ذکر با آزاد کردن برده، انفاق مال، و جهاد در راه الله عزوجل با اسب و شمشیر زدن در راه الله برابری می‌کند..

چهل و یکم: ذکر، ریشه شکر است؛ کسی که یاد الله نکند، شکر او را به جای نیاورده است.

چهل و دوم: گرامی‌ترین پرهیزکاران نزد الله تعالی کسی است که زبانش پیوسته به ذکر او تر باشد؛ زیرا او در امر و نهی از الله پروا داشته و ذکر او را شعار خود ساخته است.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

چهل و سوم: در دل سختی‌ای است که جز ذکر الله تعالی آن را ذوب نمی‌کند؛ پس بنده باید سختی دل خود را با ذکر الله درمان کند، زیرا هرگاه غفلت شدت گیرد، سختی دل نیز شدت می‌گیرد، و هرگاه الله تعالی یاد شود، آن سختی همچون سرب در آتش ذوب می‌شود.

چهل و چهارم: ذکر شفای دل و داروی آن است، و غفلت بیماری آن.

چهل و پنجم: ذکر ریشه و اساس دوستی با الله عزوجل است، و غفلت ریشه و بنیاد دشمنی با اوست؛ بنده پیوسته پروردگارش را یاد می‌کند تا او را دوست بدارد و با او دوستی ورزد، و پیوسته از او غافل می‌شود تا نسبت به او دشمنی پیدا کند.

چهل و ششم: هیچ چیز مانند ذکر الله تعالی، نعمت‌ها را جلب و بلاها را دفع نمی‌کند؛ ذکر جلب‌کننده نعمت‌ها و دفع‌کننده نعمت‌هاست.

چهل و هفتم: ذکر سبب درود الله عزوجل و فرشتگان بر ذاکر می‌شود؛ و هر که الله و فرشتگان بر او درود فرستند، به رستگاری و پیروزی کامل رسیده است. خداوند متعال می‌فرماید: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ***

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً * هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ

الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا {احزاب: ۴۱-۴۳} (ای کسانی که

ایمان آورده‌اید، الله را بسیار یاد کنید * و او را بامدادان و شامگاهان تسبیح

گویید * اوست که بر شما درود می‌فرستد و فرشتگانش نیز، تا شما را از

تاریکی‌ها به سوی نور بیرون آورد و او نسبت به مؤمنان مهربان است). این

درود از جانب خداوند متعال و فرشتگانش، تنها بر کسانی است که بسیار یاد

او می‌کنند.

چهل و هشتم: هر کس می‌خواهد در دنیا در باغ‌های بهشت سکونت گزیند،

باید در مجالس ذکر جای گیرد، زیرا آنها باغ‌های بهشتند.

چهل و نهم: مجالس ذکر مجالس فرشتگانند؛ فرشتگان در دنیا مجلسی

ندارند مگر مجلسی که در آن الله تعالی یاد شود. مجالس ذکر مجالس

فرشتگان است و مجالس غفلت مجالس شیاطین.

پنجاهم: پروردگار عزوجل در برابر فرشتگان، به ذاکران مباحثات می‌کند.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

پنجاه و یکم: همه اعمال برای برپا داشتن ذکر الله تعالی تشریح شده‌اند و مقصود از آنها دستیابی به ذکر الله تعالی است. خداوند متعال می‌فرماید:

{وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي} [طه: ۱۴] (و نماز را برای یاد من برپا دار).

پنجاه و دوم: برترین اهل هر عمل کسانی‌اند که در آن بیشتر الله عزوجل را یاد می‌کنند؛ بهترین روزه‌داران کسانی‌اند که در روزه بیشتر الله را یاد می‌کنند، بهترین صدقه‌دهندگان کسانی‌اند که بیشتر الله را یاد می‌کنند، بهترین حاجیان کسانی‌اند که بیشتر الله را یاد می‌کنند، و همین‌گونه در سایر اعمال.

پنجاه و سوم: ذکر الله عزوجل از بزرگترین یاری‌ها بر طاعت اوست؛ زیرا طاعت را در دل بنده محبوب می‌کند، آن را بر او آسان می‌سازد، لذت آن را به او می‌چشاند و آن را مایه روشن‌ی چشم، نعمت و سرور او قرار می‌دهد، به گونه‌ای که دیگر سختی و سنگینی‌ای را که شخص غافل احساس می‌کند، احساس نمی‌کند؛ و تجربه گواه این حقیقت است.

پنجاه و چهارم: ذکر خداوند، دشوار را آسان، سخت را هموار و مشقت را سبک می‌کند؛ هیچ سختی‌ای نیست که با ذکر الله عزوجل آسان نشود، هیچ

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

دشواری‌ای نیست که با آن هموار نگردد، هیچ رنجی نیست که سبک نشود، هیچ شدتی نیست که برطرف نگردد و هیچ گرفتاری‌ای نیست که گشوده نشود؛ ذکر الله تعالی گشایش پس از غم و اندوه است.

پنجاه و پنجم: ذکر الله تعالی تمام ترس‌ها را از دل می‌برد و تأثیری شگفت در دستیابی به امنیت دارد؛ برای هراسانی که ترسش شدت یافته، هیچ چیز سودمندتر از ذکر خداوند نیست. غافل حتی در اوج امنیت، هراسان است.

پنجاه و ششم: عمل‌کنندگان برای آخرت در میدان مسابقه‌اند و ذاکران از همه پیشی گرفته‌اند، اما گرد و غبار مانع از دیدن پیشتازی آنان می‌شود؛ چون گرد و غبار فرو نشیند، مردم می‌بینند که آنان گوی سبقت را ربوده‌اند.

پنجاه و هفتم: ذکر سبب می‌شود پروردگار عزوجل بنده خود را تصدیق کند؛ زیرا بنده از اوصاف کمال و جلال الله خبر می‌دهد و چون چنین کند، پروردگارش او را تصدیق می‌نماید. و هر که را الله تصدیق کند، با دروغگویان محشور نمی‌شود و امید است با صادقان محشور گردد.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

پنجاه و هشتم: خانه‌های بهشت با ذکر ساخته می‌شود؛ هرگاه ذاکر از ذکر بازایستد، فرشتگان نیز از ساختن بازمی‌ایستند.

پنجاه و نهم: ذکر سدی میان بنده و دوزخ است؛ اگر از عملی راهی به سوی جهنم داشته باشد، ذکر در آن راه سدی ایجاد می‌کند؛ اگر ذکر کامل و پیوسته باشد، آن سد نیز استوار و نفوذناپذیر خواهد بود، وگرنه به اندازه همان ذکر خواهد بود.

شصتم: فرشتگان برای ذاکر آمرزش می‌طلبند، همان‌گونه که برای توبه‌کننده آمرزش می‌طلبند.

شصت و یکم: کوه‌ها و بیابان‌ها به کسی که بر فراز آن‌ها یاد الله عزوجل می‌کند، مباحات کرده و نوید می‌دهند.

شصت و دوم: ذکر بسیار خداوند، مایه ایمنی از نفاق است؛ زیرا منافقان اندک یاد الله می‌کنند. الله عزوجل درباره آنان می‌فرماید: **{وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا}**

[نساء: ۱۴۲] (و الله را جز اندکی یاد نمی‌کنند). کعب می‌گوید: هر که بسیار یاد الله کند، از نفاق بری می‌شود.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

شصت و سوم: ذکر در میان اعمال لذتی دارد که هیچ چیز به آن نمی‌ماند؛ اگر برای بنده هیچ پاداشی جز همان لذت و خوشی دل نباشد، همان او را بس است. مالک بن دینار می‌گوید: «لذت جویان با چیزی مانند ذکر الله لذت نبرده‌اند».

شصت و چهارم: در دنیا به چهره شادابی و در آخرت نور می‌بخشد. ذاکران شاداب‌ترین مردم در دنیا و نورانی‌ترین آنان در آخرتند.

شصت و پنجم: مداومت بر ذکر در راه، خانه، در وطن، در سفر و در گوشه و کنار زمین، سبب زیاد شدن گواهان بنده در روز قیامت می‌شود؛ چرا که هر منطقه، خانه، کوه و زمینی در آن روز برای ذاکر گواهی می‌دهند.

شصت و ششم: مشغول شدن به ذکر، مایه بازماندن از سخن باطل است... زبان هرگز ساکت نمی‌ماند؛ یا زبانی ذاکر است یا زبانی بیهوده‌گو. نفس اگر به حق مشغول نشود، تو را به باطل مشغول می‌کند؛ دل اگر در آن محبت الله ساکن نشود، محبت مخلوقات در آن می‌نشیند؛ و زبان اگر به ذکر مشغول نشود، تو را به لغو می‌کشاند. پس برای خود یکی از این دو راه را برگزین.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره ذکر |

شصت و هفتم: این همان فایده‌ای است که سخن را با آن آغاز کردیم و تنها اشاره‌ای گذرا به آن داشتیم؛ اکنون آن را به تفصیل بیان می‌کنیم؛ زیرا فایده‌ای بزرگ در آن نهفته است و هر کسی به آن نیازمند، بلکه ناگزیر است: شیاطین بنده را محاصره کرده‌اند و دشمنان اویند. چه گمان می‌بری درباره کسی که دشمنان خشمگین، او را احاطه کرده و هر یک با هر چه در توان دارند به او آسیب می‌رسانند؟!

هیچ راهی برای پراکندن این جمع نیست مگر با ذکر الله عزوجل.

شیطان جز به وسیله ذکر الله عزوجل از بندگان دور نمی‌شود و بندگان تنها با ذکر الله عزوجل می‌توانند خود را از او حفظ کنند

[الوابل الصیب ورافع الکلم الطیب]

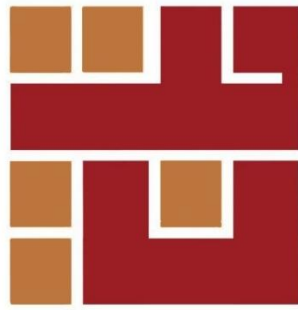
● ذکر فراوان خداوند، گناهان را ویران می‌کند:

بنده در روز قیامت با گناهانی به بزرگی کوه‌ها می‌آید، اما می‌بیند که زبانش به سبب فراوانی یاد الله و آنچه به ذکر پیوسته است، همه را در هم کوبیده و ویران کرده است.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم دربارهٔ ذکر |

[الداء والدواء]

گردآوری: فهد بن عبدالعزيز الشویرخ

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies